

УДК 336(477):339.7

Король М.М.

викладач кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету

Качур Ю.Б.

студентка факультету міжнародних відносин
Ужгородського національного університету**ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ
З МІЖНАРОДНИМИ КРЕДИТНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ****PERSPECTIVE WAYS OF DEVELOPMENT FOR UKRAINE
WITH INTERNATIONAL CREDIT ORGANIZATIONS****АНОТАЦІЯ**

У цій науковій публікації авторами розглянуто тенденції розвитку відносин між Україною та міжнародними кредитними організаціями. Зокрема, проаналізовано співробітництво України з Європейським банком реконструкції та розвитку, Міжнародним валютним фондом і Світовим банком, а також проаналізовано майбутні перспективи посиленої та поглибленої співпраці між сторонами. Зроблено висновки щодо тісної співпраці України та міжнародних кредитних організацій.

Ключові слова: Україна, Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк.

АННОТАЦИЯ

В этой научной публикации авторами рассмотрены тенденции развития отношений между Украиной и международными кредитными организациями. В частности, проанализировано сотрудничество Украины с Европейским банком реконструкции и развития, Международным валютным фондом и Мировым банком. Сделаны выводы касательно тесного сотрудничества Украины и международных кредитных организаций.

Ключевые слова: Украина, Европейский банк реконструкции и развития, Международный валютный фонд, Мировой банк.

ANNOTATION

In this research paper the authors have reviewed the trends of development of relations between Ukraine and international credit organizations. In particular, the authors have analyzed the cooperation of Ukraine with the European Bank for Reconstruction and Development, the International Monetary Fund and the World Bank. Upon results of research, there have been drawn conclusions about close cooperation of Ukraine and international credit organizations.

Keywords: Ukraine, European Bank for Reconstruction and Development, International Monetary Fund, World Bank.

Постановка проблеми. В умовах макро-економічної нестабільності країн, яка сформувалася на тлі фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр., політичної нестабільності в світі та слабкими темпами розвитку країн з переходною економікою, найбільшої актуальності набуває діяльність міжнародних кредитних організацій у напрямі стримування негативних економічних процесів. На сьогодні Україна є надто незахищеною від ринкової кон'юнктури, яка склалася, як за допомогою економічних факторів, так і за політичних умов кінця 2013–початку 2014 року. Значна частина економічного потенціалу країни на сучасному етапі реалізується саме завдяки тісній співпраці з міжнародними кредитними організаціями.

Саме з огляду на сучасний стан економіки України та політичну нестабільність, яка триває вже майже два роки, для неї життєво необхідним є співробітництво з такими організаціями, як Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку і Світовий банк.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі практичні аспекти формування співробітництва між Україною та міжнародними кредитними організаціями досліджували вітчизняні науковці, а саме: І. Антоненко, Н.Б. Бідник, Г.В. Марків, І.О. Пенська, Я.М. Столярчук та ін. Незважаючи на постійне дослідження співробітництва між сторонами, дане питання залишається актуальним і нині, зважаючи на сучасний стан України як в економічному, так і в політичному аспекті.

Постановка завдання. Основним завданням наукової публікації є аналіз сучасних тенденцій розвитку співробітництва між Україною та міжнародними кредитними організаціями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Деякі експерти виділяють низку міжнародних організацій, відносини з якими для України є стратегічно важливими у фінансовому та економічному плані. Серед них і Світовий банк, і Міжнародний валютний фонд, і Європейський банк реконструкції та розвитку [1].

Можна відзначити, що у побудові відносин з названими організаціями відсутня чітка концептуальна основа, яка б переводила діяльність на стратегічний рівень, чітко побудований на національних інтересах України. Непрозорість у прийнятті рішень, а також у побудові інформаційно-комунікаційного напрямку виводиться на перший план. І, звичайно, відсутність політичної волі у активізації поглиблених напрямів співпраці.

У 1992 році Україна підписала статутні документи Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) та прийняла відповідні умови та обов'язки члена цієї міжнародної фінансової інституції і завдяки чому набула статусу країни – члена ЄБРР. На сьогодні ЄБРР залишається одним із провідних інвес-

торів в економіку України, вкладення якого мають комплексний характер.

Україна здійснює кроки, направлені на покращення інституційної складової співпраці з ЄБРР. Важливим елементом співпраці з ЄБРР є його підтримка у законодавчому органі країни. В цьому контексті слід відмітити прийняття у травні 2014 року Верховною Радою України чотирьох законів, спрямованих на ратифікацію угод з ЄБРР. Ці чотири Закони України були розглянуті і схвалені у відносно короткі строки.

Одним із наслідків протистояння, яке відбувалося у Києві з грудня 2013 по лютий 2014 рр. між керівництвом країни на чолі з В.Ф. Януковичем та супротивниками зміни політичного курсу країни на євроінтеграцію, стало рішення ЄБРР про обмеження співробітництва з урядом країни. Водночас одразу після відсторонення Януковича від займаної посади та початку формування нового уряду України, Президент ЄБРР С. Чакрабарті заявив про поновлення роботи в Україні, вкладенні інвестицій на 5 млрд євро та наголосив на п'яти причинах необхідності фінансування, а саме [2]:

1. потреба в укріпленні фінансової системи України;
2. необхідність досягнення політичної стабілізації;
3. розвиток приватного сектору;
4. боротьба з корупцією;
5. продовження євроінтеграційних процесів.

Фактичним поновленням співробітництва між Україною та ЄБРР стало прийняття 6 квітня 2014 року Радою директорів ЄБРР рішення про схвалення виділення 350 млн євро для двох проектів. Підписання угоди між Україною та МВФ у кінці квітня 2014 року стало каталізатором угод з іншими міжнародними фінансовими інститутами, включаючи ЄБРР.

Економічна складова поточного співробітництва України з ЄБРР полягає в наданні значного обсягу фінансування проектів як державного, так і приватного сектору, що сприяє розвитку економіки України в складних умовах, створених дестабілізацією ситуації навесні 2014 року. В державному секторі ЄБРР ухвалив рішення про виділення другого траншу у розмірі 200 млн євро по спільному проекту з державною компанією «Укравтодор», наголосивши про плани запуску та продовження інших проектів в державному секторі, насамперед в енергетичній галузі. У приватному секторі ЄБРР затвердив програму підтримки оборотного капіталу для своїх клієнтів в Україні на 150 млн євро, яка спрямована на те, щоб мінімізувати негативні наслідки девальвації гривні. Крім того, на завершальній стадії знаходиться програма для фінансування торгових (експортних) операцій в обсязі 330 млн євро [2].

Досвід співпраці з ЄБРР свідчить про те, що головною перешкодою на шляху покращення співробітництва з цією організацією є вирішення Україною низки питань, а саме: подо-

лання корупції на всіх рівнях, насамперед у сфері діяльності податкових та митних органів та збільшення ефективності роботи судової системи. Саме від реальних кроків керівництва України у вирішення цих проблемних питань залежатиме майбутнє співпраці з ЄБРР та обсяги кредитування, які надаються цією організацією. В економічній сфері значною мірою співробітництво між Україною та ЄБРР зіткнулося з проблемами через політизацію тарифів. Представники ЄБРР неодноразово наголосували на тому, що занадто великий рівень політизованості питань тарифоутворення, його прив'язка до позицій окремих політиків, що негативно впливає на входження інвесторів з капіталом на цей ринок. Також ЄБРР наполягає на реформуванні окремих державних компаній, насамперед ДАК «Нафтогаз України» з розподілом їх за різними профілями діяльності (транспортвання, видобуток, реалізація нафти і газу). Також однією з існуючих проблем є відсутність необхідної інформації стосовно технічних аспектів співробітництва ЄБРР та покращення комунікації між регіонами України та ЄБРР. Насамперед це стосується представників малого та середнього бізнесу в регіонах України, які не мають повної інформації стосовно вимог та перспектив співробітництва з ЄБРР [2].

Ефективне співробітництво між Україною та ЄБРР в економічній сфері обмежується тим, що фінансування відбувається через іноземну валюту, що створює валютні ризики. ЄБРР надає фінансові ресурси з-за кордону і всі курсові ризики підприємства, які працюють в подальшому з цими коштами в межах України, ці підприємства беруть на себе. Водночас надання ЄБРР права випускати гривневі облигації нашоветується на протидію окремих великих банків, які через свої доволі потужні лобістські можливості прагнуть не допустити цього. Крім того, такі гривневі облигації, випущені ЄБРР, створюють конкуренцію облигаціям внутрішнього державного займу (ОВДЗ), тим самим знизивши на них попит, що може викликати супротив з боку Міністерства фінансів України.

Зміни, що відбулися в Україні на початку 2014 року, позитивно вплинули на співробітництво з міжнародними фінансовими інститутами загалом та ЄБРР зокрема. Водночас перспективи співробітництва як в короткостроковій, так і середньостроковій перспективі будуть залежати від низки факторів як внутрішнього, так і зовнішнього характеру.

У зовнішній сфері найбільший вплив буде здійснюватися стосунками між Україною та Російською Федерацією. Наслідком підтримки з боку РФ воєнізованих формувань на Сході України є дестабілізація ситуації в країні, а отже і значне погіршення інвестиційного клімату. За таких умов перспективи повномасштабної співпраці з ЄБРР неможливі. Насамперед це

стосується проектів в сфері підтримки малого та середнього бізнесу в регіонах з дестабілізованою ситуацією. У разі розширення проблемних зон на інші регіони України, може виникнути загроза мінімізації співпраці з ЄБРР.

У частині внутрішніх факторів перспективи співробітництва з ЄБРР будуть визначатися кроками країни щодо готовності виконувати зобов'язання взяті на себе при підписанні угод як з ЄБРР, так і з іншими провідними міжнародними фінансовими організаціями, насамперед МВФ. Важливим кроком у співробітництві України та ЄБРР є, як згадувалося, запровадження гривневих облигацій ЄБРР. Така ініціатива важлива, у першу чергу, для українських компаній, адже з її допомогою з'являється інструментарій фінансування українських підприємств у національній валюті, що дозволяє зменшити витрати українських підприємств під час падіння валютного курсу. Окрім цього, надання можливості ЄБРР фінансувати проекти в національній валюті дозволяє видавати середньо- та довгострокові кредити (на 2-5 років), трансформуючи наявний на ринку короткий ресурс у довгий (через розміщення облигацій) [3].

Зростання обсягів коштів, що ЄБРР інвестує в економіку України є як підтвердженням зростаючої інвестиційної привабливості України, так і демонстрацією бажання європейських інститутів бачити Україну економічно розвинутою країною. З метою покращення співробітництва з ЄБРР Кабінету Міністрів України необхідно [3]:

- забезпечити виконання взятих зобов'язань щодо проведення глибоких реформ з модернізації економіки та реального втілення у життя;
- забезпечити реалізацію положень, що дозволяють ЄБРР випускати гривневі облигації;
- використовувати напруженість у відносинах ЄС з РФ для перенаправлення кредитів ЄБРР з Росії до України.

Щодо співробітництва України з іншою фінансовою організацією – Міжнародним валютним фондом (МВФ), то воно розпочалося у 1992 році, коли Фонд розпочав консультувати державу щодо створення законодавчої бази фінансової системи України, приборкання гіперінфляції та запровадження власної грошово-кредитної системи.

У нинішніх умовах позика МВФ є майже безальтернативною частиною антикризової політики уряду України. Прем'єр-міністр Арсеній Яценюк заявив, що потреба у зовнішньому фінансуванні надзвичайно гостра, тому уряд виконає всі вимоги Фонду, які необхідні для отримання кредиту. Фактично ж вимоги МВФ частково вже виконані: гривню «відпустили», збільшується фіскальне навантаження, запроваджуються нові тарифи на споживання енергоресурсів [4].

Першочерговим завданням залишається проведення структурних реформ системи урядування. МВФ обіцяє надати свою технічну допо-

могу в цьому питанні. Мова йде передусім про зміцнення системи управління, підвищення прозорості та покращення ділового клімату. З цією метою Фонд береться підготувати всеосяжне діагностичне дослідження аби оцінити поточні механізми управління і визначити «слабкі місця» для негайного виправлення. У першу чергу – прийняття нового закону про державні закупівлі, полегшення процесу відшкодування податку на додану вартість для підприємств, а також прискіпливий аудит рахунків Нафтогазу.

Україна розраховує отримати від МВФ у рамках нової дворічної кредитної програми 17,01 млрд дол. США під 3% річних. Перший транш фінансової допомоги в розмірі 5 млрд дол. держава отримала вже у березні цього року. Цей кредит відтепер може стати найбільшим за всю історію співпраці сторін. Він складає 800% від квоти України в Фонді, яка складає 1,37 млрд СПЗ (2,1 млрд дол. США). Значна частина всієї суми кредиту (близько 5 млрд дол. США) ймовірно піде на виплату минулого кредиту МВФ, а значна частина – боргів Нафтогазу. У 2014 році Україна повинна була повернути МВФ 3,7 млрд дол. США, а у 2015 році має сплатити близько 1,5 млрд дол. США [4]. Тобто заборгованість України Фонду до вересня минулого року повинна була б скоротитися до рівня її квоти, але з урахуванням нового кредиту, у 2017–2019 роках відбуватимуться нові масштабні виплати. Тобто реальний сектор економіки від даного кредиту отримує вкрай мало. Крім того, частина коштів йде на поповнення бюджету України та підтримку золотовалютних резервів держави.

На рішення МВФ щодо видачі наступних траншів кредиту може вплинути подальший розвиток ситуації на сході країни. Фонд прямо заявив, що може переглянути суму кредиту, якщо Україна втратить частину своєї території. Також ще одним фактором, який здатний впливати на умови кредиту є загальний стан української економіки. Міжнародне рейтингове агентство Standart&Poor's визначило рейтинг України як «ССС», тобто близький до дефолту. Такий вердикт зазвичай спонукає кредитні інститути підвищувати відсотки за надання кредиту. Попри це, низка факторів свідчить, що МВФ налаштований на тривалу співпрацю. Саме позитивне рішення про виділення кредиту за місяць до президентських виборів в Україні стало дуже нехарактерним кроком для організації. Сума кредиту Україні є значною у порівнянні з іншими пост революційними антикризовими кредитами, як, наприклад, для країн «Арабської весни». Виділення таких значних коштів країні, що за двадцять років показала досить скромні результати ефективності використання кредитів, також є неординарним кроком [5].

Зважаючи на вищезазначене, Україна має пройти через складні процеси реформування і

суспільної адаптації до нових умов. Внутрішня економічна ситуація змусила вкотре укласти нову угоду про зовнішній кредит, не розраховувшись до кінця з попередніми. МВФ прогнозує зниження реального ВВП в Україні на 5%, тимчасове зростання інфляції та збільшення зовнішнього державного боргу з її ВВП. Якщо в подальшому не буде проведено успішно реформи, політика подальших кредитних запозичень буде просто згубною для України. У разі, якщо реформування буде проводитися правильно у середній перспективі (до 2016 року), українська економіка поступово зростатиме. За очікуваннями, відновлення конкурентоспроможності дасть поштовх до зростання експорту, який мав би досягнути понад 6% у період 2015–2016 рр., на кінець 2016 року інфляція скоротиться приблизно на 6%, а НБУ накопичить міжнародних резервів у обсязі, що покриватиме майже чотири місяці імпорту. Надалі метою України у співпраці з МВФ мають стати відносини на безкредитній основі, наприклад через програму «Запобіжний стенд-бай», у межах якої Україна матиме змогу отримувати кредитні кошти Фонду тільки у разі необхідності [5].

Україні ж необхідно переглянути та удосконалити наступні механізми [5]:

- представити чіткий план забезпечення відновлення економіки з урахуванням повернення зовнішніх боргів;
- розглянути невідкладні заходи, які забезпечать прозорість роботи з кредитами на всіх стадіях – від розгляду їх доцільності до остаточного погашення;
- скористатися в повному обсязі перевагами, які надає співпраця з МВФ для активізації співробітництва з іншими міжнародними фінансовими інститутами та приватними зовнішніми інвесторами.

Історія співробітництва України та Світового банку (СБ) бере свій початок ще з вересня 1992 року, коли тодішній міністр фінансів України Григорій П'ятаченко підписав оригінал Статей Угоди (Статуту) Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР). МБРР є основною кредитною установою СБ і таким чином Україна стала 167-м членом даної організації [6].

Загальний обсяг діючих програм, що фінансує СБ через державний бюджет складає 2,4 млрд дол. США. Значна частина програм фінансується через муніципальні та приватні структури без посередництва державного бюджету. 2014 рік став рекордним по обсягу затвердженого фінансування – 1,4 млрд дол. США. До цього обсяг фінансування України в окремих роках не перевищував 0,5 млрд дол. США. Одним із найбільших досягнень України у 2014 році, до якого був причетний СБ, було суттєве скорочення кількості документів дозвільного характеру. Так, однією із умов надання кредитів Україні від СБ було прийняття законопроекту, який скасовує або спрощує видачу 70 із 143 документів дозвіль-

ного характеру для ведення бізнесу [6]. Перелік документів, що були запропоновані до скасування або спрощення видачі, включає у себе дозволи на різноманітні роботи з будівництва, виробництва, проведення, перевезення, використання, видобування у найрізноманітніших галузях. Скасування таких дозволів дає змогу суттєво знизити рівень корупції у сфері господарської діяльності. Це означає менші перепони для створення бізнесу та збільшення обсягу інвестицій.

У другій половині 2012 р. та аж до революції у лютому 2014 року СБ практично призупинив фінансування нових проектів в Україні. Так, у 2012 році СБ заявив, що розчарований результатами співпраці з українським урядом і, щоб пом'якшити майбутні ризики, ухвалив рішення наступні чотири роки видавати позики строго «каліброваним» методом. Рада виконавчих директорів СБ затвердила Стратегію партнерства з Україною на 2012–2016 рр. «Метою є надання Україні допомоги в усуненні зазначених «вузьких місць» реформ і, таким чином, сприяння у досягненні Україною успіхів в реалізації її амбітної програми економічної реформи та інтеграції з ЄС», – йдеться у звіті СБ. Як у той час зазначили у СБ, більш детальної програми кредитування після 2014 року поки немає. Пов'язано це з тим, що допомога СБ буде «прокалібрована». «Стратегія калібрувальної допомоги СБ передбачає можливість перегляду сум кредитування в бік їх збільшення, шляхом включення до програми «Позики на підтримку політики розвитку» в разі прискорення темпів реформ і стабільного прогресу в підвищенні ефективності управління», – пояснюють у структурі. Тобто надходження нових позик та їх суми будуть прямо залежати від ефективності впровадження на поточну дату.

Проте зі втечею колишнього президента Віктора Януковича відношення до України з боку СБ різко змінилося у більш прихильний бік. Наразі СБ готовий надати рекордні фінансові ресурси в обмін на суттєві реформи. Так, серед умов видачі кредитів є майже двократне скорочення центральних органів влади, модифікація значної частини законодавства, в особливості щодо адаптації українського законодавства до того, що є в ЄС. Реалізація цих ініціатив може створити певні проблеми, адже Україна поки немає успішного досвіду щодо скорочення кількості державних службовців. Навпаки, з моменту набуття незалежності кількість зайнятих державних службовців постійно зростає, незважаючи на скорочення чисельності населення. Іншою значною проблемою в кооперації є складна бюрократична структура самого СБ. Так, рішення щодо видачі кредитів займають дуже багато часу – щонайменше 1 рік. Попри низьку відсоткову ставку, інвесторам часто важко покладатися на дані кредити через значний термін очікування на їх отримання.

Головним документом, який визначає короткострокові перспективи співпраці є Стратегія партнерства СБ з країною для України на 2012–2016 роки, підготовлена спільно з Урядом України на основі консультацій з представниками підприємницьких кіл, громадянського суспільства та донорів, було схвалено Радою виконавчих директорів СБ у лютому 2012 року. Метою цієї Стратегії є надання Україні допомоги в реалізації її амбіційної програми економічних реформ та у виконанні порядку денного інтеграції з ЄС. Підтримка СБ організовується навколо двох центральних тем, які підкреслюють важливість поліпшення врядування для досягнення стабільного соціально-економічного прогресу в Україні. Заходи в рамках першої теми зосереджуються на поліпшенні державних послуг, стабільності та ефективності державних фінансів, а також на більш прозорому і підзвітному використанні державних ресурсів. Завданням заходів, зосереджених навколо другої теми, є надання підтримки економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності країни, шляхом поліпшення бізнес-клімату, залучення внутрішніх і прямих іноземних інвестицій для забезпечення підвищення продуктивності та спрямування державних інвестицій у розвиток найважливішої державної інфраструктури. Як зазначається у Стратегії, надалі підтримка зосереджуватиметься на [6]:

- стабілізації банківського сектора та цільового фінансування;
- агробізнесу та інфраструктури, що буде доповнюватися підтримкою двох міжсекторних тем, пов'язаних з поліпшенням бізнес-середовища та підвищенням енергоефективності. Дана Стратегія є основним документом, що визначає напрями співпраці СБ та України. Проте, найбільш ймовірно, обсяги та тіснота співпраці будуть значно більшими, ніж передбачено документом. На даний момент серед розвинутих країн існує значне бажання підтримати реформи в Україні та повернути країну до економічного зростання. У зв'язку з цим дуже вірогідним є політичні рішення розвинутих країн щодо збільшення обсягів допомоги,

що надає СБ Україні. У найближчі роки варто очікувати дуже активної співпраці між сторонами, при якій СБ буде надавати значні обсяги кредитів в обмін на структурні реформи [6].

Висновки з проведеного дослідження. З усього вищезазначеного можна зробити такі висновки. На сьогоднішній день для України є надзвичайно необхідною співпраця з міжнародними кредитними організаціями, а саме з ЄБРР, МВФ та СБ. Співробітництво між сторонами може допомогти Україні подолати економічні труднощі, які з'явилися на її шляху у зв'язку з політичною нестабільністю та дестабілізацією ситуації на сході країни, залучити нові інвестиції, які стали б своєрідним трампліном для подальшого розвитку України як успішної конкурентоспроможної країни та розпрощатися зі своєю залежністю від країни-сусіда, а сьогодні й агресора – Російської Федерації. На даному етапі подальший розвиток співробітництва між згаданими організаціями та Україною в значній мірі залежить від подальшого розвитку ситуації в Донецькій та Луганській областях, а також поведження Росії відносно як України, так і тих, хто її відверто підтримує.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Співпраця України з міжнародними організаціями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/publikationen/prizma_ukr_int_2014.pdf.
2. Стратегія діяльності ЄБРР в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ebrd.com/downloads/country/strategy/ukraine_uk.pdf.
3. Щорічний звіт Європейського банку реконструкції та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrd.com/downloads/research/annual/ar13r.pdf>.
4. Україна – МВФ: нова розширена програма співпраці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/business/2015/02/150212_imf_ukraine_eff_az.
5. Стратегія партнерства з Україною на період 2012-2016 фінансових років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.kmu.gov.ua/file/link/178835/file/5.pdf>.
6. Партнерство Світовий банк – Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/UkraineSnapshot-ukr.pdf>.